

Leidse geschiedenis rond De Bakkerij

Leidse geschiedenis rond De Bakkerij

Tekst en tekeningen Piet Vellekoop
Aanvullingen over De Bakkerij Henriëtte van den Broek

Piet Vellekoop

ISBN

© Piet Vellekoop

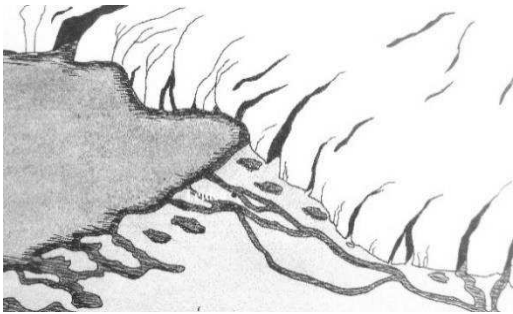
2024

Uitgave: De Bakkerij Leiden

1. Een langdurige ontwikkeling

Het gebied waar Leiden later is ontstaan bestond uit klei, zand en veen. Waterloopjes doorkruisten het landschap. De Rijn domineerde als rivier.

Tijdens de voorlaatste IJstijd, zo'n 150.000 jaar geleden, veranderde de Rijn van

koers. Vanuit Scandinavië was een ijskap in zuidelijke richting over Europa gegleden.

Het gewicht van het ijs zakte in de ondergrond weg en perste daarmee grond voor zich omhoog. Het ijs kwam tot stilstand op de lijn Haarlem, Utrecht, Nijmegen, Duisburg. De Rijn kreeg gigantische hoeveelheden water te verwerken. Dit water kwam voor de stuwwallen samen en zocht zijn weg niet langer naar het noordwesten, maar naar het nu lagergelegen westen. Dus: zonder deze IJstijd was Leiden niet aan de Rijn ontstaan.

De rivier nam klei met zich mee dat zich afzette op de oevers.

De rivier nam klei met zich mee dat zich afzette op de oevers.

Veel later, zo'n 5000 jaar geleden, bereikte de zee zijn meest oostelijke punt en liet in het landschap strandwallen achter. Het droog geworden zand van de strandwallen werd door de wind opgeblazen tot kleine duintjes. Door vegetatie werd uiteindelijk duinvorming een feit. Dit zijn de oude duinen. Het oudste stuk strandwal dat ooit in Nederland is aangetroffen, ligt in de bodem van het voormalige Leidse landgoed Nieuweroord (langs de Rijnsburgerweg). De trein van Den Haag naar Leiden en de N44 hebben ieder een strandwal als ondergrond. Ook polderpark Cronesteyn ligt gedeeltelijk op een strandwal. Zo bestaat de Leidse bodem op meerdere plaatsen uit stevig zand.

De zee brak geregeld door de strandwalgordel heen en er vormden zich kwelders en lagunes rond de strandwallen. Het gebied werd steeds zoeter door de aanvoer van regen- en rivierwater. Zo konden zich uitgestrekte moerasbossen ontwikkelen. Hierin werd het zogenaamde Hollandveen gevormd. Het grootste deel van het Leidse landschap bestond uit metersdikke lagen van dit veenmoeras.

Het Waardeiland (waar later de Burcht op de westpunt werd gebouwd) ontstond ergens tussen de vijfde en derde eeuw voor Christus doordat de zee zich in fasen terugtrok. Er bleven toen ook enkele waterstromen over die o.a. de

voorlopers zijn van de Does, de Zijl, de Mare en de Vliet.

Bewoners

De eerste bewoningen waren op de strandwallen en op de klei langs de Oude Rijn. Op een strandwal tussen de Rijnsburger- en Wassenaarseweg bevond zich ooit een akkerbouwcomplex uit de late steentijd (2000 v. Chr.). Verder zijn er nederzettingen geweest in de IJzertijd (na 500 v. Chr.), vooral in de Stevenshof. De Romeinen bemanden tussen 50 – 275 na Chr. het castellum Matilo bij de hedendaagse wijk Roomburg en legden een (grens)weg aan langs de Rijn: de Limes. Dus o.a. ergens in de buurt van de Breestraat. De Romeinse veldheer Corbulo liet een kanaal richting de Maas graven dat grofweg in de buurt van het huidige Rijn-Schiekanaal lag.

Na het jaar 600 werd het gebied langs de Oude Rijn steeds intensiever bewoond met vele op handel en handwerk gespecialiseerde nederzettingen. Ondanks dat de streek moerassig en grotendeels ongebruikt was waren er regelmatig heersers die vonden dat het gebied hen toebehoorde. De Friezen (Redbad), de Franken (Karel de Grote), de Kerk (de bisschop van Utrecht) en de Vikingen (Harald, Rorik) meenden dergelijke aanspraken te hebben. Zo liet de bisschop van Utrecht in 850 goederen en rechten waarover hij in het kustgebied zeggenschap meende te hebben inventariseren. In die Utrechtse goederenlijst komen de namen *Holtlant* en *Leithon* voor het eerst voor. Met *Holtlant* wordt vermoedelijk een moerassig stuk veengrond met veel bosschages (Houtland) ten noordoosten van Leiden bedoeld. De stad ligt daardoor in/bij het kerngebied van Holland. Het gebied waar de Mare in de Rijn uitmondde werd *Leithon* ('aan de wateren') genoemd. Hoewel er discussie over is gaan wij ervan uit dat de naam Leiden hiervan is afgeleid. In de inventarislijst komen o.a. ook de namen (omgezet naar nu) Roomburg, Lopsen en Ter Wadding voor.

Na het vertrek van de Vikingen kreeg de West-Friese graaf Gerulf in 889 een groot aantal goederen in eigendom, waaronder het kustgebied bij de monding van de Oude Rijn. Gerulf wordt gezien als de stamvader van de latere graven van Holland.

Aan het einde van de tiende eeuw schonk de graaf van Holland negen hoeven in Lopsen, één en een kwart hoeve aan de rivier de Mare en een hoeve met een zesde deel van een hoeve in de villa Leythen aan de abdij van Egmond. Dat zijn drie aparte nederzettingen vlak bij elkaar.

De eerste bewoners hielden vee en hadden een moestuin. Ze leefden van handel en visserij. Toen de bevolking begon te groeien maakte dat de uitbreiding van het landbouwareaal noodzakelijk. Vanaf de strandwallen en de oevers van de Oude Rijn trok men het veen in. Door het graven van lange, evenwijdig lopende sloten werd het veen ontwaterd. Hierdoor werd op de lange stroken grond tussen de sloten landbouw en veeteelt mogelijk. Op de kop van de percelen bouwden de ontginners boerderijen. Zo ontstonden lintdorpen. De mensen zijn toen met iets begonnen dat velen nu als 'typisch Nederlands' beschouwen: de strijd tegen het water. Tussen 900 en 1300 is op deze manier het veen aan beide zijden van de Oude Rijn in cultuur gebracht. Als het weer meezat, de grond vruchtbaar was en als je gezonde kinderen had kon je iets opbouwen. Als het tegenzat had je je burens nodig. Ze konden helpen uit medemenselijkheid, maar ze konden er ook wat voor vragen. Zo kon een arme drommel veiligheid en voedsel 'kopen' en zijn vrijheid min of meer opgeven.

Willibrord zou rond 740 een kerkje in Oegstgeest hebben gesticht. Het christendom begon langzaam maar zeker aan te slaan, maar op kerkelijke, christelijke armen-, zieken- en/of ouderenzorg moesten de mensen nog een paar eeuwen wachten. Dat er ooit een bakkerij voor arme mensen zou zijn konden ze nog niet bedenken.

Heersers

Formeel was de Duitse koning, na 962 keizer, hier de baas, maar daar trokken de lokale heren zich meestal weinig van aan. In het landschap verschenen steden, kerken en kloosters. De vroege graven van Holland stonden al in de tiende eeuw in hoog aanzien, waardoor zij kans zagen om huwelijken te sluiten met buitengewoon voornamen dames.

Vanuit een burcht in Rijnsburg beheerste de graaf de Rijn. De keizer vond dat de